УДК 348:348.1/7:347.6
DOI 10.33244/2617-4154.1(10).2023.28-36

О. М. Лощихін,
д-р юрид. наук, професор,
заслужений економіст України,
Державний податковий університет
e-mail: losholeksandr@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-9689-1650;
Г. Ф. Санжарова,
старший викладач,
Київський університет
імені Бориса Грінченка
e-mail: h.sanzharova@kubg.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-0557-9192;
Н. М. Бинюк,
старший викладач,
Державний податковий університет
e-mail: izabel@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-6588-7325

СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ ШЛЮБ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ: ЖІНКА І СІМ'Я ЗГІДНО З ПРИПИСАМИ КАНОНІЧНОГО ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню суттєвих характеристик середньовічних шлюбних правовідносин, гендерного складника шлюбного права, соціального та правового стану середньовічної жінки відповідно до системи канонічного шлюбного права, що затвердилося в Західній Європі упродовж XII-XIV століть. Шлюб був основою середньовічної соціальної, економічної та політичної організації. Світська влада протягом Середніх віків ніколи не припиняла спроб контролювати певні аспекти шлюбного права (насамперед матеріальні). Завдяки визнанню шлюбу таїнством саме церковна влада визначала його законність, а юрисдикційна компетенція церкви в шлюбних питаннях поступово розширювалася. В статті проаналізовано передумови вступу в шлюб, що, на думку каноністів, є шлюбом, хто може брати участь у ньому, як повинно відбуватися одруження, за яких обставин можливі розлучення і повторний шлюб. Констатовано, що церковні трибунали здійснювали юрисдикцію щодо укладання та припинення шлюбу, законності дітей, усіх видів сексуальної поведінки. Зазначено, що канонічні суди також мали кримінальну юрисдикцію щодо всіх видів позашлюбної сексуальної поведінки. Блуд, перелюб, двоєженство, зґвалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і належали до компетенції церковних судів. Можна вважати доведеним, що в Середньовіччі заборона інцесту

© Лощихін О. М., Санжарова Г. Ф., Бинюк Н. М., 2023

була стратегічним інструментом оскарження законності шлюбів, єдиним можливим і законним засобом для визнання недійсними та припинення шлюбів. Автори вважають безперечним, що в статевих стосунках у середньовічному шлюбі (виконання «подружнього боргу») жінка (дружина) мала рівну владу, рівні права і обов'язки зі своїм чоловіком. Зроблено висновок, що розроблений у західноєвропейській каноністиці інститут моногамного шлюбу та принцип нерозривності шлюбного зв'язку поступово набули величезної символічної та реальної ваги як у релігійній, так і в правовій ідеології середніх віків.

Ключові слова: *канонічне право, шлюбне право, інцест, целібат, подружній борг*.

Метою нашого дослідження є аналіз суттєвих характеристик середньовічних шлюбних правовідносин, гендерного складника шлюбного права, соціального та правового стану середньовічної жінки згідно з системою канонічного шлюбного права, що затвердилося в Західній Європі впродовж XII–XIV століть. Потрібно віднайти відповідь на запитання, чи було це право лише даниною усталеної традиції, чи, навпаки, запропонувало радикальні суспільні інновації, ставши викликом встановленому соціальному порядку.

Постановка проблеми. Шлюб мав досить велике значення в середньовічному суспільстві; він, безперечно, був основою тогочасної соціальної, економічної та політичної організації. Шлюб у середні віки вважався священним, божественно санкціонованим, але водночас генетично він залишався надто мирським, тобто насиченим ризиком вчинення тяжких гріхів. Християнське одруження, відповідно до вчень Старого та Нового Заповітів, породжувало конкуруючі уявлення, створювало проблеми і труднощі для каноністів і церковних суддів. Втім папам, єпископам і каноністам вдалося розробити і запровадити в практику чітку систему шлюбних правовідносин: «класичні» норми канонічного шлюбного законодавства було сформовано впродовж XII та XIII століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення середньовічного канонічного права є однією з ключових тем західної правничої традиції. Інститут середньовічного канонічного права імені Стефана Кюттнера, Міжнародне товариство середньовічного канонічного права (ICMAC – Iuris Canonici Medii Aevi Consociatio), починаючи з другої половини XX століття, координують міжнародні дослідження в цій галузі права, сприяють проведенню наукових конгресів та виданню спеціальної літератури. Влітку 2022 р. відбувся вже 16-й Міжнародний конгрес середньовічного канонічного права. Останніми роками зростає інтерес до канонічного права серед вітчизняних науковців. Розгляду витоків, формування, структури, компетенції канонічного права та функціонування середньовічного церковного судочинства присвячені дослідження Н. М. Бинюк, Д. Є. Забзалюка, М. О. Мацелика, О. А. Павлюх, Г. Ф. Санжарової та інших [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Разом з тим треба зазначити, що шлюбний складник системи середньовічного церковного права (на відміну від сучасного або античного) досі не був предметом окремого дослідження у вітчизняній науці.

Виклад основного матеріалу. В Євангеліях зафіксовано присутність Ісуса на весіллі. Згідно з Євангелієм від Матвія (глава 19, вірші 3–12) Ісус вчив, що шлюб повинен бути моногамним і нерозривним, вказуючи на зразок союзу Адама і Єви в Едемському саду. Теологи вважають, що Ісус дозволяв розлучення лише у випадку подружньої зради і не був прихильником укладання повторних шлюбів. Святий Павло закликав дружин слухатися своїх чоловіків, а чоловіків – любити і дорожити своїми дружинами. Християнські шлюби повинні були нагадувати союз Христа і Церкви. Святий Павло забороняв позашлюбні статеві стосунки, але заохочував статеві стосунки в шлюбі (так званий «подружній борг»).

Євангельські приписи в середні віки послужили основою для створення канонічного права шлюбу. Християнські авторитети отримали право визначати, що є шлюбом, хто може брати участь у ньому, як повинно відбуватися одруження, за яких обставин можливі розлучення і повторний шлюб. І римське право, і єврейське право забороняли шлюби між близькими родичами, але григоріанські реформатори поширили заборону далеко за межі римської чи єврейської традиції, практики, яка вже була започаткована в ранньому середньовіччі. Каноністи висловлювали різні думки щодо приписів шлюбного права. «Декреталії» Псевдо-Ісідора (IX століття) [1, с. 7–8], папа Микола I (858–867) і Собор у Вормсі (868) наполягали на суворому тлумаченні заборони на шлюб між родичами в межах семи ступенів. Рабан Мавр (бл.780–856) виступав за набагато поміркованіший підхід: дозволяв шлюби після п’ятого ступеня, а заборону на шлюб до семи ступенів вважав скоріше ідеалом, ніж реальною вимогою. Загалом світське та релігійне законодавство Каролінгів розробило широку концепцію кровозмішення та заборонило шлюб між будь-ким, хто був пов’язаний із забороненими ступенями спорідненості, та обмежило можливість християн розлучатися та одружуватися повторно. Каролінгські капітулярії вимагали публічності, і шлюби, укладені без згоди батьків, могли бути розірвані. Шлюбне благословення в законодавстві Каролінгів заохочувалося, але не вимагалося. Багато ранніх християнських авторитетів передбачали шлюбний контракт або інші юридичні атрибути, такі як певне визнання обміну власністю.

Імператор Костянтин дозволив розлучення для чоловіка, чия дружина була перелюбницею, отруйницею або звідницею. Дружина могла розлучитися з грабіжником могил, убивцею чи отруйником, але не з перелюбником, п’яницею чи гравцем. У жодному з цих випадків не було жодних обмежень на повторний шлюб після розлучення. Церковні собори та християнські імператори продовжували дозволяти розлучення та повторний шлюб на різноманітних підставах, іноді навіть без необхідності їх заявляти чи доводити. У VIII столітті розлучення за взаємною згодою залишалося поширеним явищем, і тим, хто розлучився з інших причин, дозволялося одружуватися повторно через «людську слабкість». Однак з кінця VIII століття церковна влада та королі намагалися набагато більше забороняти розлучення та повторний шлюб [10, с. 144]. Церковні авторитети підтримали радикальне обмеження повторного шлюбу, дозволяючи роздільне життя, але не розлучення з правом на повторний шлюб [10, с. 94–97].

Бурхард з Вормса (950/965–1025) [11, с. 228–229], Петро Даміані (1007–1072) наполягали на суворому дотриманні семи ступенів спорідненості. Іво Шартрський (1040–1115) вважав, що кровне споріднення робить шлюби неможливими, і не визнавав можливість надання диспенсів (виключень із загального права). Він також стверджував, що «діви не повинні бути змушені приймати чоловіків проти волі своїх батьків або проти своєї власної волі» [1, с. 7].

Найважливіші канонічні тексти про шлюб містяться в справах («causae») 27–36 «Decretum» Граціана (бл. 1140/50), в 4 книзі «Liber extra» (1234) [2, с. 19–20], а також спеціальних «Сумах» зі шлюбного права Бернарда Павійського (1170-ті роки), кардинала Остії (середина XIII століття), Раймонда Пеньяфорта (1175–1275). У XIII столітті каноністи почнуть спиратися на декреталії та праці папи Олександра III (1159–1181), а потім папи Інокентія III (1198–1216) [7, с. 51]. Найважливішими з ідей Граціана, пап Олександра III та Інокентія III для канонічного шлюбного права права були положення про згоду батьків, благословення священика та публічність. Якщо обидві сторони досягли зрілості (дванадцять років для жінок і чотирнадцять для чоловіків), не були раніше одружені, не перебували в священних орденах, не перебували в родинних стосунках, що підпадали під заборону (інцест), обміну обіцянками одружитися було достатньо, щоб зв'язати їх назавжди перед очима Бога і закону. Саме Граціан заявив, що згоди сторін на шлюб і обміну одними лише обіцянками вистачає, щоб зробити пару нерозривно пов'язаною, перетворюючи шлюб у таїнство (справа 29 «Декрету» Граціана). Отже, велика легкість, з якою Церква дозволила християнам одружуватися, завдячує так званій «революції Граціана». Фактично Граціан відкидав необхідність згоди тих, під чиєю владою перебували молодята – технічно ні їхні батьки, ні опікуни, сеньори не могли перешкодити шлюбу, відмовившись дати на нього згоду. У справі 31 свого «Декрету» Граціан зазначив: «Жодна жінка не повинна бути з'єднана з кимось, окрім як відповідно до її вільної волі». Будь-який шлюб, укладений під примусом, якщо його можна було достатньо підтвердити, мав підставу для анулювання. Лише вільної згоди було достатньо для укладення дійсного шлюбу. Технічно пара могла законно одружитися, просто обмінявшись обіцянками наодинці. Це створювало можливість укладати таємні шлюби, а разом з тим і велику плутанину, можливості для обману, приховування незаконних і недійсних шлюбів [12, с. 74–75].

Моногамний шлюб набув величезної символічної та реальної ваги як у релігійній, так і в правовій ідеології середніх віків. Західне середньовічне християнське подружжя визначалося як укладання нерозривного зв'язку між одним чоловіком і однією жінкою. Натомість, якщо потрібно було визнати один союз на користь іншого, розв'язання досягалось шляхом доведення якимось чином того, що перший союз недійсний. Перешкода попереднього шлюбного зв'язку була на цьому шляху найважливішою і майже нездоланною. Звідси звернення за диспенсами (дозволами всупереч загальному праву) та прохання про анулювання шлюбу. До кінця XII століття затвердилася практика, згідно з якою повноваження надавати звільнення (диспенси) від перешкод для шлюбу, зокрема й інцесту, стали майже виключно папською

прерогативою [10, с. 243, 248, 253–254]. Ті, хто вже перебуває у шлюбі з живим чоловіком, не можуть одружитися з іншим, і жоден диспенс не може зробити це можливим. Нерозривність дійсного шлюбу була надто важливою, щоб допускати винятки. Нерозривність зрештою призвела до заборони розлучення з будь-яким правом на законний повторний шлюб. Навіть деякі середньовічні королі фактично були змушені поступитися своїми бажаннями, відмовитися від планів повторного шлюбу та повернутися до жінок, яких церква вважала їхніми законними дружинами. Повторний шлюб допускався лише за однієї умови: після смерті когось із подружжя.

Існували передумови для одруження. По-перше, жінці мало бути не менше дванадцяти років, а чоловікові чотирнадцяти (справа 30 «Декрету» Граціана). По-друге, нехристияни не могли вступати в шлюб, якщо попередньо не навернулися до віри (справа 28 «Декрету» Граціана). Третьою передумовою шлюбу був статевий фізичний стан чоловіка, оскільки подружжя повинно було мати принаймні потенційну можливість продовження роду [10, с. 163–164, 290–292, 376–378]. Нарешті, шлюбні союзи з або між невільними особами були визнані лише після кількох століть коливань правничої думки. Найвагомішою була заборона вступати в шлюб для монахів і черниць (справа 27 «Декрету» Граціана). Список тих, хто не міг порушувати свої релігійні зобов'язання, ще більше розширився за часи григоріанських реформ, коли було вирішено, що не можуть вступати в шлюб чоловіки, висвячені на священиків. Згідно з доктринальними міркуваннями священнослужитель, який займався сексом, навіть зі своєю дружиною, був осквернений і міг осквернити вівтар, таїнства або священні ритуали, які мав виконувати [11, с. 234]. Практичні переваги целібату: відсутність дітей, народжених у законному шлюбі (спадкоємців) із законними претензіями на майно священника; контроль церковної влади над розподілом посад (бенефіціїв), які були пожиттєвими і не могли успадковуватися синами від батьків [10, с. 214–215]. Заборонивши шлюб для духовенства, церква вважала, що для мирян одруження буде порятунком від хтивості та основою для продовження роду.

Конституція «Non debet reprehensibile» Четвертого Латеранського Собору (1215 р.) заборонила кровноспоріднені шлюби лише в межах чотирьох ступенів спорідненості (канон 50) [6, с. 44], на відміну від попередньої заборони семи ступенів (справа 35 «Декрету» Граціана) [2, с. 20]. Зменшення стосунків, які підпадали під визначення інцестуальних, надавало набагато більше можливостей у виборі шлюбних партнерів. Але надання пріоритету нерозривності шлюбу (навіть у випадку доведеної кровної спорідненості) призводить до переконання, що будь-які анулювання шлюбів є зловживаннями. Перешкоду попереднього зв'язку каноністи почали розглядати як таку, що має перевагу над іншими перешкодами: нерозривність першого шлюбу виключала будь-яке наступне поєднання. Повторний шлюб стає все більш недоступним, сучасні спеціалісти зазначають про зростання законних розлучень. У канонічне право була включена концепція «розділення ліжка та харчування» («divortium quoad thorum et mensam»).

Подружнє життя включало ряд прав і обов'язків. Одним із найважливіших обов'язків був «подружній борг» («debitum»). Каноністи обговорювали гріховність

сексу в церкві та під час Великого посту, а також взагалі гріховність прохання про секс навіть у власного подружжя. Незважаючи на це, основна ідея канонічного шлюбного права полягала в тому, що подружжя має підкорятися, коли його просять про секс (за одним винятком: коли у жінки була менструація) [10, с. 241]. Подружній обов'язок часто тлумачився деякими дослідниками як дозвіл на згвалтування дружин чоловіками. Основою для цієї ідеї є численні зусилля святих жінок, які нещасливо одружилися, позбавитися подружнього боргу. Але треба визнати, що вимога подружнього боргу діяла в обох напрямах незалежно від його або її статі, настрою чи релігійних ухилів. За визначенням Граціана «у подружньому боргу дружина має рівну владу зі своїм чоловіком, так само, як і чоловік зі своєю дружиною» (справа 33 «Декрету»). Єдина юридично зафіксована гендерна відмінність у середньовічному шлюбі – хрестоносцям не потрібен був дозвіл їхніх дружин на участь у хрестовому поході. Сторона, визнана винною у подружній зраді, більше не мала права вимагати подружнього боргу, хоча, незважаючи на це, вона (він) повинна була віддати його, коли до неї по нього звертались [10, с. 359–360].

Засудження за подружню зраду в церковному суді є типовою підставою, яку каноністи запропонували для законного розлучення. Канонічне право визнає й інші підстави для нього, такі як жорстокість, насильство, віровідступництво, «духовний блуд» або розтрату приданого дружини. Законне розлучення давало подружжю право жити окремо, що зазвичай заборонялося зобов'язанням подружнього боргу. Але законне розлучення не припиняло шлюб, який залишався нерозривним, якщо не було доведено перешкоди для його укладання. Розлучене подружжя не могло одружитися повторно, бо спочатку необхідно було анулювати шлюб. Юридично закріплене роздільне проживання слугувало заміною для подружжя, яке не мало юридичних підстав для припинення шлюбу, але бажало законного дозволу розірвати фінансові чи особисті зв'язки, або і те й інше. Одне з найдавніших чітких визначень законного розлучення – це вступ до релігійного життя одного або, в ідеалі, обох із подружжя. Використання терміна «блуд» замість визначення «подружня зрада» дозволило каноністам розширити підстави для розлучення, включивши в них содомію (навіть вчинену з подружжям) або духовний блуд (єресь або навернення до іншої релігії). Усі ці форми «розпусти» можуть призвести до «розділення ліжка та харчування» [10, с. 371–372, 510–511].

Церковні суди здійснювали юрисдикцію щодо укладання та припинення шлюбу, законності дітей, усіх видів сексуальної поведінки [3, 49–52; 12, с. 74]. Церковні судді час від часу розглядали питання поведінки подружжя, зокрема скарги на фізичне насильство та сексуальну непристосованість, що могло бути підставою для розлучення або навіть анулювання шлюбу. Канонічні суди також мали кримінальну юрисдикцію щодо всіх видів позашлюбної сексуальної поведінки: блуд, перелюб, двоєженство, згвалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і відносились до компетенції церковних судів [4, с. 9–20; 9].

Висновки. Отже, можна зазначити, що світська влада впродовж Середніх віків ніколи не припиняла спроб контролювати певні аспекти шлюбного права (насамперед

матеріальні). Але загалом уже з X століття було визнано, що шлюб повинен визначатися та визнаватися законним або ні виключно церковною владою та відповідно до доктрини церкви (виключна компетенція в царині таїнств). Конститутивні умови, необхідні для законного шлюбу: 1) наявність згоди сторін, які одружуються, та наступна консумація; 2) досягнення мінімального віку, що дозволяє висловити згоду на шлюб; 3) відсутність кровного зв'язку між нареченими; 4) єдина віра наречених. Процедурні умови укладення законного шлюбу зводилися до того, що шлюб мав бути укладений публічно в присутності батьків, повинні бути принесені відповідні клятви, отримано благословення священника та вручено посаг. Але канонічне право визнавало так само законним і неформальний чи таємний шлюб, – тобто шлюб, який відбувся приватно, без священика, свідків чи формальної церемонії.

Безперечно, всеосяжна символічна сила моногамії та нерозривності в канонічному праві шлюбу є ключовою ознакою Середніх віків у Західній Європі. Протягом Середньовіччя заборона інцесту була стратегічним інструментом оскарження законності шлюбів, єдиним можливим і законним засобом для визнання недійсними та припинення шлюбів. Незважаючи на загальну гнучкість, з якою середньовічне канонічне право застосовувалося на практиці, поблажливу систему звільнень від загального права завдяки папським диспенсам, нерозривність дійсного шлюбу залишалася непорушною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Санжаров В. А. Витоки і джерела канонічного права в Західній Європі до Декрету Граціана. *Правова позиція*. 2022. № 1 (34). С. 5–9. DOI: https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-1.1.

2. Санжаров В. А. Оформлення системи церковного права в Західній Європі у XII столітті. Декрет Граціана. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6 (41). С. 18–21. DOI: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).959.

3. Мацелик М. О., Санжаров В. А., Санжарова Г. Ф. Папське судочинство в класичне Середньовіччя: Апостольська Пенітенціарія. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 49–52. DOI: https: //doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/9.

4. Мацелик М. О., Бинюк Н. М., Санжарова Г. Ф. Середньовічне церковне судочинство: цивільний та кримінальний процеси. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 9–20. DOI: https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.9-20.

5. Санжаров В. А., Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф. Внесок В'єнського Собору 1311–1312 років у розвиток середньовічного канонічного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 2 (9). С. 47–56. DOI: https://doi.org/10.33244/2617-4154.2(9).2022.47-56.

6. Санжаров В. А., Павлюх О. А., Санжарова Г. Ф. Четвертий Латеранський Собор 1215 року: традиції і новації в канонічному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 42–46. DOI: https://doi.org/ 10.32782/2524-0374/2022-6/8.

7. Павлюх О. А., Санжаров В. А., Бинюк Н. М. Значення соборного законодавства для реформи Церкви та розвитку канонічного права в XII столітті: Латеранські Собори 1123, 1139, 1179 років. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 50–54. DOI: https://doi.org/ 10.32782/2524-0374/2022-4/10.

8. Павлюх О. А., Санжаров В. А. Болонська правова школа у XII столітті. Внесок декретистів в створення системи західноєвропейського церковного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 21–31. DOI: https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.21-31.

9. Санжаров В. А. Інституційне оформлення папського правосуддя з повноправною юрисдикцією у XIV столітті: Римська Рота. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 93. С. 37–43. DOI: https://doi.org/10.32837/apdp.v0i93.3312.

10. Brundage J. A. Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 698 p.

11. Забзалюк Д. Є. Хрестоносний рух Середньовіччя: політико-правовий вимір: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 428 с.

12. Brundage J. A. Medieval Canon Law. London: Routledge, 2013. XII, 260 p.

REFERENCES

1. Sanzharov V. A. Origins and Sources of Canon Law in Western Europe Before the Gratian Decree. *Legal Position*. 2022. Issue 1 (34). P. 5–9.

2. Sanzharov V. A. Creation of the System of Ecclesiastical Law in Western Europe in the XII Century. Gratian's Decretum. *Subcarpathian Law Herald*. 2021. Issue 6 (41). P. 18–21.

3. Macelyk M. O., Sanzharov V. A., Sanzharova G. F. Pope's Judiciary in the Late Middle Ages: Apostolic Penitentiary. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2022. Issue 5. P. 49–52.

4. Macelyk M. O., Binuk N. M., Sanzharova G. F. Medieval Church Judiciary: Civil and Criminal Processes. *Irpin Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 1 (8). P. 9–20.

5. Sanzharov V. A., Macelyk M. O., Sanzharova G. F. The Contribution of the Council of Vienne in 1311–1312 to the Development of Medieval Canon Law. *Irpin Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 2 (9). P. 47–56.

6. Sanzharov V. A., Pavlyukh O. A., Sanzharova G. F. The Fourth Lateran Council (1215): Traditions and New Efforts in Canon Law. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2022. Issue 6. P. 42–46.

7. Pavlyukh O. A., Sanzharov V. A., Binuk N. M. The Importance of Conciliar Legislation for the Reform of the Church and the Application of Canon Law in the Twelfth Century: Lateran Councils 1123, 1139, 1179. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2022. Issue 4. P. 50–54.

8. Pavlyukh O. A., Sanzharov V. A. Bologna Law School in the XII Century. The Contribution of Decretists in Creating a System of Western European Ecclesiastical Law. *Irpin Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 1(8). P. 21–31.

9. Sanzharov V. A. Organization of Papal Justice with Full Jurisdiction in the 14th century: Rota Romana. *Actual Problems of State and Law*. 2022. № 93. P. 37–43.

10. Brundage J. A. Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 698 p.

11. Zabzalyuk D. E. Crusade Movement of the Middle Ages: Political and Legal Dimension: monograph. Lviv: SPOLOM, 2020. 428 p.

12. Brundage J. A. Medieval Canon Law. London: Routledge, 2013. XII, 260 p.

O. M. Loschykhin, G. F. Sanzharova, N. M. Binuk. Medieval Marriage in the Gender Dimension: Woman and Family in Canon Law

The article is devoted to the study of the essential characteristics of medieval marriage relations, the gender component of marriage law, the social and legal status of a medieval woman according to the system of canonical marriage law, which was established in Western Europe during the XII-XIV centuries. Marriage was the basis of medieval social, economic and political organization. During the Middle Ages, the secular authorities never stopped trying to control certain aspects of marriage law (primarily material ones). The recognition of marriage as a sacrament gave the church authorities the right to determine the legality of marriage, and the jurisdictional competence of the Church in marriage matters gradually expanded.

The article analyzes the prerequisites for entering into marriage, what, according to canonists, is marriage, who can participate in it, how marriage should take place, under what circumstances divorce and remarriage are possible. It has been established that church tribunals exercised jurisdiction over the conclusion and termination of marriage, the legitimacy of children, and all types of sexual behavior. It is noted that the canonical courts also had criminal jurisdiction over all types of extramarital sexual conduct. Fornication, adultery, bigamy, rape, incest, prostitution and sodomy were subject to ecclesiastical punishments and belonged to the competence of ecclesiastical tribunals.

It can be considered proven that during the Middle Ages the prohibition of incest was a strategic tool to challenge the legality of marriages, the only possible and legal means to annul and terminate marriages. The authors consider it indisputable that in sexual relations in a medieval marriage (fulfilment of the "marital debt") a woman (wife) had equal power, equal rights and duties with her husband.

It is concluded that the institution of monogamous marriage developed in Western European canons and the principle of the indissolubility of the marriage bond gradually gained enormous symbolic and real weight both in the religious and legal ideology of the Middle Ages.

Key words: *Canon Law, Marriage Law, Incest, Celibacy, Marital Debt.*

Стаття надійшла до редколегії 9 січня 2023 року